

SAŽETAK PRESUDA

ABU ZUBAYDAH PROTIV LITVE i AL NASHIRI PROTIV RUMUNJSKE OD DANA 31. SVIBNJA 2018. GODINE ZAHTJEVI BR. 46454/11 i 33234/12

Litva i Rumunjska povrijedile su nekoliko prava podnositelja zahtjeva zbog sudjelovanja u tajnom programu CIA-e

ČINJENICE

Središnja obavještajna agencija SAD-a (CIA) uhitila je podnositelje zahtjeva zbog sumnje na terorizam nakon napada 11. rujna 2001. godine. Zadržani su u tajnim zatvorima CIA-e u različitim zemljama, uključujući Litvu i Rumunjsku. Smatrali su se „vrlo vrijednim pritvorenici“ (HVD – high valued detainees) koji su mogli dati informacije o aktualnim terorističkim prijetnjama Sjedinjenim Državama, stoga su podvrgnuti "pooštrenim metodama ispitivanja". Ove metode su uključivale simulirano utapanje, zatvaranje u kutiji i puštanje glasne glazbe, uskraćivanje sna i hrane, izlaganje niskim temperaturama, udaranje, lažno pogubljenje, vješanje naopako i druge nedopuštene metode. Podnositelji su tijekom pritvora često bili u samici i potpunoj izolaciji, nisu znali gdje se nalaze, a kontakt su imali isključivo sa svojim čuvarima i ispitivačima. Zbog ovakvog postupanja, pretrpjeli su teške emocionalne i psihološke posljedice te oboljeli od posttraumatskog stresa. Podnositelji su opisali ove okolnosti u iskazu koji su dali pred Međunarodnim odborom Crvenog križa (ICRC) 2006. godine, i američkim Sudom za utvrđivanje statusa borca 2007. godine. Okolnosti vezane uz izvanredno izručenje podnositelja bile su predmetom i raznih izvješća i istraga, uključujući izvješće koja je pripremio Dick Marty, izvjestitelj za istragu koju je provela Parlamentarna skupština Vijeća Europe (PACE) i izvješće američkog Senata 2014. o mučenju koje je provodila CIA. Sud je presudama od 24. srpnja 2014. godine u predmetima [Husayn \(Abu Zubaydah\) protiv Poljske](#) i [Al Nashiri protiv Poljske](#) utvrdio nekoliko povreda Konvencije u vezi sa zadržavanjem podnositelja zahtjeva u zatvoru CIA-e u Poljskoj. Oba podnositelja se trenutačno nalaze u američkoj vojnoj bazi u zaljevu Guantanamo. G. Abu Zubaydah nikada nije optužen za bilo kakav zločin dok je protiv g. Al-Nashirija pred američkim vojnim sudom podignuta optužnica za teško kazneno djelo za koje je predviđena smrtna kazna.

PRIGOVORI

Pozivajući se na članke 2. (pravo na život), 3. (zabrana mučenja), 5. (pravo na slobodu i sigurnost), 6. (pravo na pravično suđenje u razumnom roku), 8. (pravo na privatni i obiteljski život), 13. (pravo na djelotvorno pravno sredstvo) i članak 1. Protokola br. 6 (ukidanje smrtne kazne) podnositelji su prigovorili da su Litva i Rumunjska omogućile CIA-i da ih tajno i nezakonito zatvori na njihovom teritoriju te podvrgne mučenju i raznim drugim oblicima psihičkog i fizičkog zlostavljanja, i uskrati mogućnost komuniciranja s obitelji i vanjskim svijetom. Također su prigovorili da su Litva i Rumunjska dopustile CIA-i da ih preveze u druge tajne zatvore, izlažući ih dugogodišnjem sličnom postupanju, nepoštenom suđenju i riziku od smrtne kazne. Konačno, prigovorili su nedostatku brze i temeljite istrage njihovih navoda.

ODLUKA SUDA

Litva i Rumunjska su tvrdile da nije bilo dokaza da su domaće vlasti znale da je CIA odvela podnositelje na teritorij tuženih država gdje ih je pritvorila i zlostavljala. Sud je istaknuo da je ovaj slučaj u velikoj mjeri utemeljen na indikativnim dokazima, s obzirom da su podnositelji mogli komunicirati samo sa svojim američkim pravnim zastupnicima uz visoko sigurnosno odobrenje. Dokazi su, između ostalog, uključivali izvješće američkog Senata o mučenju koje je provodila CIA, a koje je detaljno prikazivalo aktivnosti CIA-e u HVD programu u razdoblju od 2001. do 2009. godine. Sud je razmotrio i svjedočenja podnositelja navedena u izvješću ICRC-a, i njihove izjave pred američkim vojnim Sudom za utvrđivanje statusa borca. Osim toga, uzeo je u obzir međunarodne istrage, kao što su tri izvješća izvjestitelja parlamentarne skupštine Vijeća Europe Dicka Martyja i cenzurirane dokumente koje je objavila CIA. Sud je saslušao senatora Martyja i dva stručnjaka za program izručenja CIA-e, g. J.G.S.-a, odvjetnika i istražitelja koji je radio sa senatorom Martyjem i g. Croftona Blacka, istražitelja u Uredu istražnog novinarstva i *Reprieve*-u, britanskoj nevladinoj organizaciji koja zastupa interese nekih zatočenika koji se nalaze u Guantanamu. Sud je saslušao i Giovannia Claudia Fava, izvjestitelja za istraživanje koje je proveo Europski parlament, te je uzeo u obzir pisanu izjavu Thomasa Hammarberga, povjerenika za ljudska prava Vijeća Europe od 2006. do 2012. godine. Dokazi su sadržavali detalje o nečovječnom postupanju prema zatvorenicima, o kretanju zrakoplova za koje je bilo poznato da ih je CIA koristila za operacije izručenja, o tome kako je CIA platila stranim vladama da na svom teritoriju imaju ovakve zatvore i kako se program razvijao tijekom godina. Izvješće američkog Senata iz 2014. godine o mučenju koje je provodila CIA-e pružilo je informacije o datumima i vremenima izručenja i rasporedu ispitivanja zatočenika. Sadržavalo je i informacije o kooperaciji s domaćim vlastima i o tome kako su iste primile velike novčane iznose radi "potpore" CIA-nom programu izvanrednog izručenja.

Uzimajući u obzir sve gore navedene dokaze, Sud je izvan svake sumnje utvrdio da se u Litvi nalazio zatočenički centar poznat kao Site Violet gdje je g. Zubaydah bio pritvoren u razdoblju od 17. ili 18. veljače 2005. do 25. ožujka 2006. godine, dok se u Rumunjskoj nalazio tzv. Site Black gdje je g. Al Nashiri bio pritvoren u razdoblju od travnja 2004. do studenog 2005. godine. Vlasti tuženih država su bile upoznate s prirodom i svrhom aktivnosti CIA-e u njihovim zemljama te su surađivale u izvršenju HVD programa, omogućujući CIA-i da zadrži podnositelje na njihovom teritoriju, izlažući ih ozbiljnom riziku od postupanja protivno Konvenciji. Podnositelji su bili pod jurisdikcijom tuženih država u smislu članka 1. što uključuje njihovu odgovornost sukladno Konvenciji.

Članak 3.

Sud je utvrdio povredu postupovnog aspekta članka 3. budući da Litva i Rumunjska nisu provele odgovarajuće istrage u odnosu na navode podnositelja. U Litvi je istraga odmah pokrenuta, ali je u lipnju 2010. došlo do zastoja u istrazi te je 2011. obustavljena. Tužiteljstvo je zanemarilo prijedlog *Reprieve*a da pronađu američke državljane koji su bili na jednom od zrakoplova koji je sletio u Litvu. Niti ponovno otvorena istraga, koja je uključivala zahtjev za pravnu pomoć Sjedinjenim Državama, nije postigla značajni napredak. U Rumunjskoj je bilo nedostataka u parlamentarnoj i kaznenoj istrazi. Nisu identificirane osobe i rumunjski dužnosnici odgovorni za sudjelovanje Rumunjske u programu CIA-e. Sud je također naglasio da je kaznena istraga trebala biti pokrenuta 2005. godine, odmah nakon teških optužbi na račun Rumunjske, a ne tek 2012. nakon što je žrtva podnijela kaznenu prijavu. Odgađanje u otvaranju kaznene istrage otežalo je prikupljanje relevantnih dokaza, a važni dokazi poput podataka o letu čak su bili izbrisani. Kaznena istraga još uvijek je u tijeku.

Glede materijalnog aspekta članka 3. Sud je utvrdio da su podnositelji bili podvrgnuti mučenju u zatvorima CIA-e što je pokazalo šokantno izvješće ICRC-a. Premda u Litvi i Rumunjskoj nisu bili podvrgnuti tako ozbiljnom zlostavljanju, mučenje koje su prethodno doživjeli u zatvorima CIA-e moralo se uzeti u obzir prilikom razmatranja njegovog pritvora jer su bili u stalnom strahu od zlostavljanja. U svakom slučaju, podnositelji su u Litvi i Rumunjskoj bili podvrgnuti iznimno oštrom režimu pritvora koji je, prema dokumentima CIA-e, uključivao potpunu izolaciju od vanjskog svijeta, povezivanje očiju, zatvaranje u samicu, kontinuirano korištenje okova na nogama te izlaganje pretjeranoj buci i svjetlu što je kod podnositelja uzrokovalo trajne emocionalne i psihičke posljedice. Takvo postupanje predstavlja intenzivnu tjelesnu i duševnu patnju koja spada u pojam "nečovječnog postupanja" u smislu Konvencije. Tužene države su surađivale sa CIA-om u provođenju HVD programa, stoga su odgovorne za nečovječno postupanje kojem su podnositelji bili podvrgnuti na njihovom teritoriju. Osim toga, dopustile su CIA-i izvansudski transfer podnositelja u drugi pritvor i tako ih izložile ozbiljnom riziku od daljnjeg zlostavljanja. Slijedom navedenoga, došlo je do povrede članka 3. Konvencije.

Članak 5.

Tajno pritvaranje osumnjičenih za terorizam bilo je temeljno obilježje programa predaje CIA-e. Cilj ovog programa bio je uskratiti tim osobama pravnu zaštitu koju pruža američki Ustav i međunarodno pravo. Cijeli sustav stoga je morao djelovati izvan nadležnosti američkih sudova i pod uvjetima koji će osigurati tajnost, što je zahtjevalo uspostavljanje prekomorskih zatvora u suradnji s državama domaćinima. Operacije predaje ovisile su o suradnji, pomoći i aktivnoj uključenosti tih zemalja koje su stavile na raspolaganje svoj zračni prostor, zračne luke za slijetanje zrakoplova koji prevoze zatvorenike CIA-e, i objekte u kojima su zatvorenici pritvoreni i ispitivani u strogoj tajnosti. Premda je ispitivanje osumnjičenih za terorizam bilo isključivo u nadležnosti CIA-e, lokalne vlasti su davale razne oblike pomoći poput prilagodbe prostora i pružanje logistike nužne za funkcioniranje tajnih zatvora CIA-e. Dakle, tužene države su dopustile CIA-i da tajno pritvori podnositelje na njihovom teritoriju te da ih kasnije premjesti u drugu državu, što predstavlja ozbiljnu povredu članka 5. Konvencije.

Članak 8.

S obzirom na zaključke o odgovornosti tuženih država na temelju članaka 3. i 5. Konvencije, Sud smatra da su postupci i propusti Litve i Rumunjske u odnosu na tajno pritvaranje i izručenje podnositelja uključili i njihovu odgovornost na temelju članka 8. Miješanje u prava podnositelja na privatni i obiteljski život dogodilo se u kontekstu nezakonitog i tajnog pritvaranja te se stoga mora smatrati da nije bilo u skladu sa zakonom i da nije postojalo bilo kakvo uvjerljivo opravdanje za miješanje u pravo podnositelja zahtjeva, stoga je došlo do povrede članka 8. Konvencije.

Članak 13.

Sud je utvrdio da istrage podnositeljevih navoda vezanih za mučenje nisu bile u skladu s konvencijskim standardima „učinkovite istrage“ koja je trebala biti provedena u skladu s člankom 3. U takvim okolnostima podnositelji nisu imali na raspoloaganju djelotvorno pravno sredstvo kako bi prigovorili povredi svojih prava. Dakle, došlo je do povrede članka 13. u vezi s člankom 3., 5. i 8. Konvencije.

Članak 6. stavak 1.

U odnosu na Rumunjsku, Sud je utvrdio povredu prava na pošteno suđenje. Naime, kada je g. Al-Nashiri premješten iz Rumunjske, vlasti su morale znati da suđenja pred američkim vojnim

sudom nisu osiguravala osnovna jamstva za pošteno suđenje. Unatoč stvarnom i predvidljivom riziku da će mu očito biti uskraćena pravda, Rumunjska je pomogla u transferu podnositelja s njezinog teritorija i time je postupila protivno članku 6. stavku 1. Konvencije.

Članak 2. i 3. u vezi s člankom 1. Protokola br. 6.

Kao i u predmetu *Al Nashiri protiv Poljske*, Sud je zaključio da je u vrijeme transfera podnositelja iz Rumunjske postojao značajan i predvidljiv rizik da bi podnositelj mogao biti podvrgnut smrtnoj kazni nakon suđenja. Naime, podnositelj je pred američkim vojnim sudom optužen za kaznena djela u pogledu kojih postoji mogućnosti izricanja smrtne kazne. Slijedom navedenoga, Rumunjska je podnositelja izložila ozbiljnom riziku od izricanja smrtne kazne, u suprotnosti s člankom 2. i 3. Konvencije u vezi s člankom 1. Protokola br. 6.

Članak 46.

Sud je zaključio da tužene države moraju ponovno otvoriti i što prije dovršiti istrage kako bi utvrdile okolnosti pod kojima su podnositelji zahtjeva bili zadržani u tajnim zatvorima na njihovom teritoriju i kako bi identificirale i kaznile odgovorne osobe. U diplomatskom smislu, Litva treba tražiti od američkih vlasti da uklone ili barem ograniče posljedice povrede prava koje trpi g. Abu Zubaydah. S druge strane, Rumunjska mora tražiti jamstva da g. Al Nashiri neće biti osuđen na smrtnu kaznu.

❖ **PRAVEDNA NAKNADA**

100.000,00 eura na ime neimovinske štete svakom podnositelju
30.000,00 eura na ime troškova i izdataka g. Abu Zubaydahu.

Ovaj sažetak izradio je Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava. Sažetak ne predstavlja službeni dokument Europskog suda za ljudska prava te ne obvezuje taj Sud.

© Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava.